

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
МИКОЛАЇВСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТОВАРИСТВО ОХОРОНИ ПРИРОДИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ КЛУБ СПОРТИВНОГО ГОЛУБІВНИЦТВА

ГОЛУБІВНИЦТВО ТА ДЕКОРАТИВНЕ ПТАХІВНИЦТВО: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(11-12 ЧЕРВНЯ 2011 р.)

МИКОЛАЇВ

2011

типа-подвида. Подвижные, с выраженным летательным инстинктом. Твердое перо, подвижные, постоянно ищущие корм. Назначение – яйцекладущие с быстро растущими цыплятами. Желтый вариант итальянского происхождения селекционирован в Дании, серебристый на шее и красно-перый в Англии, черные в Америке, Германии и Бельгии. www.denbruneitalienerklub.dk

Camperner – Кампины. Бельгийская порода с конца 16 века. Породы очень редкая и разводится только в нескольких странах. Птица растет быстро, подвижная, работоспособная по отношению к поиску корма. Яйцекладущие, необходимо содержать в вольерах.

New Hampshire – Нью Гемпширы. Американская порода кур, селекционированных в штате Нью Гемпшир. Породы предназначена для содержания в небольших группах. Яйцекладущие с коричневой окраской скорлупы. Быстрорастущая порода кур с достаточным количеством мышечной массы в тушках. В Дании красно-коричневые и белые Гемпширы. Существуют обычные и карликовые породы нью гемпширов (www.newhampshire.dk).

Black Minorca – Черная Минорка. Яичная порода, выведена в Испании путем скрещивания между собой разновидностей местных кур, разводимых на о. Минорка.

В данной статье перечислены самые распространенные породы карликовой птицы мясного и яичного направления и их краткое описание, разводимые в Дании для домашнего использования от них яиц и мяса.

УДК 636. 5/6 574

ПЕЛІКАНИ КІНБУРНЬСЬКОГО ПІВОСТРОВА

Давиденко В.М., к. с.-г. н., доцент,

Кот С.П., к. с.-г. н., доцент,

Миколаївський державний аграрний університет, Україна

У роботі обґрунтовується доцільність збереження пеліканів рожевих в умовах Кінбурнського півострова, як найбільшої і цінної популяції птахів, занесених до Червоної книги України і Світового червоного списку.

Ключові слова: пелікан рожевий, Червона книга, Кінбурнський півострів, веслоногі, біолого-екологічний об'єкт.

Кінбурнський півострів входить до природного міграційного шляху багатьох видів птахів. Він є місцем концентрації, гніздування, годівлі та зимівлі до 300 видів птахів. Тут зустрічаються такі рідкісні види птахів, як пелікан рожевий, орлан білохвостий, ходулончик, мартин, чайка чорноголова, сіра, рижі і біла цапля та інші, занесені до Червоної книги [3].

Велетенські ключі казково величних птахів простираються в імлі ранкової зорі в блакитному небі над лісами, гайками-колками, піщаними кучугурами, степовими ділянками і лугами Кінбурнського півострова, покритими пеленою ранкового туману. Вони спрямовуються від Бабиного, Орлового, Смаленого островів до озер Бієнковських плавнів, Жидівки, Великої і Малої Бушняківки, Водянихи, Янечки. Це рожеві пелікани майстерно і гордовито пілотують на місця своїх пасовищ, створюючи картину натуральної природи неймовірної краси.

Методика. З метою вивчення популяції пеліканів Кінбурнського півострова ми здійснили шість біологічних експедицій. Використовували основний метод дослідження спостереження. Кількість пеліканів визначали методом фотографування в польоті, на плавнях і підрахунку їх на фотографії.

Викладення теми. Пелікани – птахи, які освоюють маленькі низькі острови, мілководдя порослі очеретом та осокою. Вони збираються невеликими (по декілька особин) і великими (до декількох сотен особин) групами на мілководді озер, боліт, Ягорлицької затоки, з'являються і на акваторії Дніпровського лиману. Бродять зі специфічним бормотанням, створюють прямі шеренги чи кола, підтанцювують, піднявши крила, іноді вдаряють ними по воді, потім злітають, кружляючи, знову сідають, скупчуються і “працюють” великими дзьобами, вітаючи сусідів і, ловлячи рибу. Все це роблять красиво з природженою грацією. Вони дуже обережні й досить лякливі щодо людини (особливо під час насиджування), не підпускають її близько до себе, не сідають на водойми поблизу населених пунктів. У них добрий зір, помічають людину на значній відстані. Злітають у повітря, кружляючи, перелітають на нові місця. Вершника вони можуть підпустити значно ближче і майже не реагують на наближення автомобіля. Ми спостерігали на акваторії Дніпровського лиману, як вони плавали неподалік від пропливаючого з Покровських хуторів до Очакова пароплава, не звертаючи увагу на дельфінів, спина яких час від часу з'являлися над водою майже поруч з пеліканами. Мабуть, у цьому

місці був косяк риби і на її ловлю була сконцентрована увага пеліканів і дельфінів [1,2,3].

Пелікани – представники веслоногих, відомі зі стародавніх часів. Їх рештки знаходять, починаючи з еоцену. Тобто з середньої епохи палеогенового періоду геологічної історії, що характеризувався розвитком тропічної вічнозеленої рослинності (лаври, мирти, пальми тощо) та появою примітивних ссавців. Вони належать до типових представників веслоногих, життя яких тісно пов'язане з водою. Пелікани незграбні на суші, але добре плавають і літають, вони дуже хороші риболови. Дорослий пелікан може досить легко проковтнути рибу, масою до двох кілограмів. Але живляться, головним чином, дрібною рибою, криветками, бокоплавами [3].

Пелікани добре плавають, але не пірнають. Вони вміють при польоті раціонально використовувати вітер, підставляючи під нього розпростерті крила як вітрила. Навіть молоді пелікани, під час перших своїх осінніх перельотів, здатні долати відстані до 3-4-х тисяч кілометрів.

Ще в недалекому минулому пелікани були поширені на території Північно-Східної Африки, помірних природокліматичних зон Європи, Азії і Америки, північному заході Індостану, на водоймах Середньої і Малої Азії. Багато їх було в дельті Амудар'ї і на озерах пониззя Сирдар'ї, в дельті Волги, на островах і косах Північного Причорномор'я, на озерах Балхаш, Аланоль та Чу. До 1907 року пелікани гніздувалися на Бабиному острові у Тендрівській затоці. Народна назва пеліканів в Україні "баби," звідси пішла і назва цього острова – Бабин. А ще раніше вони гніздувались на острові Березань.

В.Е. Фальц-Фейн [4], Л.А. Смогоржевський в 1982 році писали, що в першій половині XIX століття пелікани масово гніздувались на островах і косах Чорного моря півдня України. Пелікани прилітали на штучні водойми Асканії-Нової в 1880-1890 роки. Володимир Фальц-Фейн відмічає, що в роки заснування Асканія-Нова (1820-1830) пелікани, поряд з орлом могильником, лебедем, дрофою, чаплями і журавлями були об'єктом мисливського промислу. У квітні – травні місцеве населення у великій кількості збирало їх яйця і використовувало у харчуванні. Яйця пеліканів мають високі поживні й смакові властивості [2].

Пелікани рожевий та кучерявий внесені до систематичного каталогу 1914 року ссавців і птахів, які були в Асканії-Новій. Нині, це рідкісні птахи, занесені до Червоної книги. Вони зовсім зникли

з вини людини на території Казахстану та в інших місцях Середньої Азії. В Румунії вони гніздяться на території Дунайського біосферного заповідника. На початку дев'яностих років минулого 20-го століття вони почали з'являтися на Кінбурнському півострові та прилеглих островах, де з 1995 року за ними ведуться наукові спостереження. Станом на 2001 рік, за спостереженнями Т.Б.Ардамацької, З.Й. Петровича, М.В. Давиденка [3] їх налічується понад 4000 особин. Нині, це найбільше угруповання пеліканів не лише в Україні, а і в Європі, що представляє понад 25% цих птахів Чорноморського басейну. Воно має особливе світове значення і є глобальним біолого-екологічним об'єктом. В Україні рожевий пелікан гніздиться з 1999 року на острові Орлов, на піщаних косах у районі цього острова. Так, у 2000 році тут було виявлено 350 гнізд з кладками в змішаних колоніях поруч з бакланом великим. Ряд орнітологів схиляються до думки, що пелікани на Кінбурнському півострові – це частина популяції з Дунайських плавнів, які сюди мігрують на багаті угіддя у зв'язку з погіршенням кормової бази і екологічної ситуації на Дунаї та його плавнях. Погоджуючись з цим, ми допускаємо, що ці птахи можуть мігрувати на Кінбурнський півострів і з узбережжя Чорного моря Турції, Болгарії, адже вони добре літають, плавають, і здатні здолати акваторію Чорного моря в будь-якому напрямку. Тому питання про походження популяції пелікана рожевого на Кінбурнському півострові потребує поглиблених досліджень. Уже нині необхідно розробити схему і техніку кільцювання цих птахів і впроваджувати її на всіх природних аренах, де є пелікани. Така наукова робота потрібна і для поглиблених досліджень біології пелікана, зокрема, наприклад, тривалості їх життя.

Вважаємо, що відродження пеліканів на Кінбурнському півострові та прилеглих островах і косах є результатом не лише наявності багатих кормових угідь Ягорлицької, Тендрівської заток та водойм, а й поліпшення тут заповідного режиму, особливо на території регіонального ландшафтного парку "Кінбурнська коса," незаселеність островів і порівняно незначна заселеність півострова, відсутність тут промислових об'єктів тощо. Необхідно підкреслити, що проритий канал від Дніпровського лиману для створення штучного нерестилища перетворив значні напівпустельні території в мілководдя, багате рибою і дуже привабливе й зручне для пеліканів.

Основними причинами зменшення чисельності пеліканів на

планеті є жорстокий, довгий час нерегульований, мисливський промисел, зниження і скорочення їх середовища життя – водноболотних угідь у результаті забруднення і деградації під впливом антропогенних факторів (сільськогосподарської діяльності, меліорації, осушення, інтенсивної експлуатації водойм, будівництва різноманітних гідроспоруд, інтенсивного вилову риби, судноплавства, розширення зон рекреації населення, створення факторів неспокою тощо).

Пелікани – визначне творіння еволюції тваринного світу на Землі. Вони мають генотип і фенотип, що є великою цінністю для людства, особливо в майбутньому.

Пелікани /*Pelecanidae*/ – родина великих птахів ряду веслоногих, має вісім видів. В Україні є два види: пелікан рожевий /*Pelicanus onocrotalus*/ і пелікан кучерявий /*Pelicanus arispus*/ загалу Веслоногих.

Пелікани рожеві можуть мати довжину тіла до 180 см., живу масу – до 12-14 кг. Дзьоб сплющений, широкий, довжиною до 50-60 см, зверху біло-фіолетового кольору, по боках проходять рожеві смужки (є справжнім сачком для риби), з гачком на кінчику. Він у 4-5 разів довший за голову і між гілками нижньої щелепи має об'ємний шкіряний горловий мішок оранжево-жовтого кольору, що є дуже еластичним і легко розтягується до значних розмірів. Шия у пеліканів довга, відносно тонка. Хвіст короткий. Крила могутні, мають чорні кінчики, розмах їх може сягати до 3 метрів. Ноги у пеліканів порівняно короткі й широкі, жовтого кольору, дуже сильні. Усі чотири пальці у них з'єднані перепонками, якби утворюючи весло. Лише одним поштовхом такого “весла” пелікан здатний переміщуватись на воді на відстань до двох-трьох метрів. Оперення пеліканів біле, біле з рожевим відтінком, сірувате, рожеве, буре. Пір'я біля основи під шкірою має пухирці. Махові пір'я чорно-бурі з білими стержнями. Увесь лоб між бровами оперений. Тривалість їх життя вивчена недостатньо, але, наприклад, у Миколаївському зоопарку пелікан прожив 25 років [2].

Гніздуються пелікани колоніями на низьких плоских острівцях, які заросли очеретом, напівзатоплених плавнях з витоптаним очеретом, у очеретових хащах, але обов'язково біля чистої води. Гніздо створює самка. Вони є моногамами. Самець добуває для неї суху траву, гілочки, рештки очерету. Протягом дня він робить декілька польотів за будівельним матеріалом. Гнізда в них не великі і неохайні, схожі на купку сміття. Після закінчення об-

лаштування гнізда, самка відкладає два-три великих білих яйця. Оскільки гнізда влаштовуються низько, то вони часто затоплюються, коли підіймається вода. З цієї причини відсоток виведення пташенят у них низький. Так, за нашими спостереженнями на острові Орлов у 1999 році стало на крило 100 особин, у 2000 – 43, а в 2001 - лише 35 особин.

Яйця насиджує самка протягом 39-40 днів. Пташенята вилуплюються безпорадними, темно-бурого кольору. Перші дні батьки їх годують відришкою напівперетравленої риби. А через 2-3 дні вони почергово сідають на край гнізда і відкривають перед пташенятами свій дзьоб з мішком і пташенята самостійно в ньому ловлять рибу.

Пташенята швидко ростуть. Через півтора тижні пташенята вже добре плавають, а через два місяці маса їх тіла збільшується в 100 разів і сягає до 10 кг. До перших заморозків молодняк уже добре літає.

Живляться пелікани зоогідробіонтами. Один дорослий птах протягом дня з'їдає 1,5 кг риби, креветок, бокоплавів. Коли пелікани вирощують малят, то протягом дня можуть виловлювати корму у декілька разів більше. Часто рибалки вважають пеліканів своїми конкурентами з виловлення риби. Ставлення до пеліканів спрямовано формується у місцевого населення Кінбурнського півострова, щоб люди вважали, що вони є основним фактором зниження рибних ресурсів водойм півострова. Можна почути заяви, що пелікани розлякують інших птахів на місцях їх постійного гніздування, порушують їх спокій при насиджуванні, зганяють з гнізд і, навіть, можуть поїдати пташенят інших видів птахів. Ми вважаємо, що ці заяви не мають достовірного обґрунтування. Вони вимагають дослідження і розроблення спеціальних заходів для конкретних умов Кінбурнського півострова. У природі все взаєморегулюється, і пелікани посідають чільне місце в ланцюзі живлення, утворюючи динамічну систему, наприклад, споживаючи рибу, вони виділяють продукти своєї життєдіяльності, що є хорошим кормом для риб.

Щорічно в кінці жовтня – на початку листопада в Луїзіану (США) на мілководні водойми прилітають пелікани. Щоб захистити мальків від цих птахів створили штучних алігаторів. Роботи, схожі на крокодила, рухаються по воді за допомогою двох лопастей, що обертаються, а виявляють пеліканів завдяки вмонтованій електронній камері. Роботи відлякують пеліканів, стріляючи

в них з водяної гармати. Таким чином захищають рибні ставки від потрапи пеліканів в умовах аквакультури. І це не єдиний спосіб, що дозволяє при необхідності захистити водні ресурси тієї чи іншої водойми.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на те, що пелікани відносяться до глобально вразливих представників рідкісних птахів, вони заслуговують особливої уваги і ставлення до себе. У світі нині їх гніздиться біля 10 тисяч пар, і Кінбурнська популяція є значною і дуже важливою у плані збереження цих червонокнижних птахів для природи, для людини, для майбутнього. Є дуже актуальними питання розроблення української національної і міжнародної програм збереження пеліканів в Україні і на планеті. Бажано, щоб ця програма вирішувала регіональні проблеми, компенсувала матеріальні збитки, пов'язані з охороною пеліканів, та розширення їх середовища життя, забезпечувала глибоке вивчення особливостей біології (аж до генетико-молекулярного рівня), створювала базу і умови стаціонарного моніторингу за ними на окремих природних аренах (у тому числі й на Кінбурнському півострові та прилеглих островах і косах), передбачала створення навчальних центрів і спеціальних лабораторій, орнітологічних музеїв, проведення досліджень етології цих птахів (зокрема на базі регіонального ландшафтного парку "Кінбурнська коса" і Чорноморського біосферного заповідника), якими б могли користуватися наукові установи, вищі навчальні заклади не лише України, а й усіх зацікавлених країн світу.

Актуальним сьогодні є визначення допустимої чисельності пеліканів на Кінбурнському півострові і прилеглих до нього островах. Необхідно найближчим часом розробити спеціальні екологічні стежки на півострові для забезпечення в першу чергу наукового туризму для широкого кола біологів. Створити їм умови для ознайомлення з рідкісними, реліктовими і ендемічними представниками рослинного і тваринного світу (в тому числі і з пеліканами, оскільки популяція пелікана рожевого на Кінбурнському півострові є в Україні і Європі найчисельнішою, порівняно молодою і перспективною).

Сьогодні збереження пеліканів це не лише екологічна проблема в Україні, але і міжнародна, загально глобальна. Тому дуже турбує те, що не формується бережливе ставлення до пеліканів у місцевого населення, працівників мисливських господарств, лісництв. Є випадки, коли їх без потреб турбують, зганяють з місць харчуван-

ня. До речі, у народів, які сповідують іслам, пелікани є священним птахом, що брав участь у будівництві священної Мекки.

Окрім того заслуговує на увагу вивчення можливостей народногосподарського використання пеліканів. До таких заходів можуть відноситися збір яєць для штучної інкубації, відлов птахів для комплектування зоологічних парків країн світу та орнітологічних музеїв. Бажано вивчити і узагальнити досвід народів Індії щодо дресирування і використання пеліканів для відлов риби для потреб людини. Часто пеліканів добувають заради шкіри, яка після вичинки з пір'ям використовується як "пташине хутро". Можливо, пелікани можуть бути об'єктом, на базі якого створиться нова галузь продуктивного птахівництва. Адже нині в багатьох країнах світу широко йде процес domestикації страусів і створення дуже вигідної і оригінальної галузі сільськогосподарського птахівництва – страусівництва для вироблення пісного і без холестерину м'яса, цінної шкіри, пір'я, одержання харчових яєць, а також шкаралупи і кісток для виготовлення сувенірів та цінних добавок до раціону тварин.

Пелікани викликають інтерес і в галузі генної інженерії. Вони є цінним об'єктом досліджень з метою вивчення еволюційно набутого ними досвіду і пристосування раціонально використовувати вітер у польоті при розробці енергозберігаючих маловитратних технологій повітроплавання.

Окрім усього, пелікани мають значний вплив на естетично-моральний стан людини, її мислення, світобачення, творчість, як досконалий, гармонійний елемент певних природних арен.

Якщо раціонально реалізувати заходи, які ми назвали, то в умовах Кінбурнського півострова буде створено достатні умови для компенсації місцевому населенню незручностей і втрат. І вони будуть усвідомлювати глобальну, загальнолюдську значимість проблеми збереження і раціонального використання пеліканів для людини сьогодні та в майбутньому.

Література

1. Давиденко В.М. Кінбурнський півострів – одне із семи чудес Миколаївщини / В.М. Давиденко – Миколаїв : 2007. – 62 с.
2. Давиденко В.М., Потапчик С.О., Петрович З.Й., Воротинцева Г.В. Кінбурнський півострів / В.М. Давиденко, С.О. Потапчик, З.Й. Петрович, Г.В. Воротинцева – Миколаїв : 2004. – 41 с.

3. Давиденко В.М. Заповідна справа. / В.М. Давиденко. – Миколаїв : НУ «Києво-Могилянська академія», 2002. – 141 с.

4. Фальц-Фейн В.Э. Аскан-Нова / В.Э. Фальц-Фейн. – К. : Аграрна наука, 1997. – 252 с.

ПЕЛИКАНЫ КИМБУРНСКОГО ПОЛУОСТРОВА.

Давиденко В.М., Кот С.П.

В работе обосновывается целесообразность сохранения пеликанов розовых в условиях Кимбурнского полуострова, как самой большой и ценной популяции птиц, занесенных в Красную книгу Украины и Мирового красного списка.

PELICANS OF THE KINBURN PENINSULA. Davidenko V.M., Kot S.P.

The necessity of saving the population of pink pelicans (*Pelicanus onocrotacus*) in the condition of the Kinburn peninsula is substantiated in this work as the biggest and most costed birds population, entering into the Red book of Ukraine and world Red List.

УДК 636.52/.58:575

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ГЕНОФОНДУ ПРИ СТВОРЕННІ НОВИХ СЕЛЕКЦІЙНО- ЗНАЧИМИХ ФОРМ ПТИЦІ

Катеринич О. О., к.с.-г.н., *Хвостик В.П.*, к.с.-г.н., *Захарченко О. П.*, *Лютый Ю.С.*, м.н.с., Інститут птахівництва НААН, Україна

Показано шляхи раціонального використання вітчизняного генофонду при створенні нових селекційно-значимих форм курей різного напрямку продуктивності для фермерських та присадибних господарств.

Ключові слова: генофонд, кури, господарсько-корисні ознаки.

Постановка проблеми. Протягом багатьох століть сільське населення із задоволенням займається розведенням птиці в загалі і окремо курей на своєму подвір'ї. Паралельно з утриманням постійно проводиться і відбір та підбір цієї птиці. Така «народна» селекція зосереджена, перш за все, на покращенні продуктивних якостей – живої маси, несучості, маси яєць, а в деяких випадках - це протяжний низький голос у юрлівських півнів, бійцівські якості у тульських гусей тощо.

Науково-практичне видання

Голубівництво та декоративне птахівництво: історія, проблеми, перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 11-12 червня 2011 р., м. Миколаїв, Миколаївський державний аграрний університет

Відповідальний за випуск: д. с.-г. наук, доцент Л. С. Патрєва

Редактор: д. с.-г. наук, доцент Л. С. Патрєва

Комп'ютерна верстка і дизайн: М. О. Семиліт

Підписано до друку 01.06.2011.

Тираж 100 прим. Зак. № 241

Надруковано у видавничому відділі

Миколаївського державного аграрного університету

54010, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1155 від 17.12.2002 р.